

מראי מקומות- בכורות ל"ז

אינו נחשב הנאה, א"כ מה שייך לומר
דהאוכל תרומה בשוגג משום קרן וחומש
ואשם, הרי לא נהנה, ויהי' כמו שותה שמן
של תרומה (דלא נהנה בזה) דאינו חייב אלא
מטעם מזיק, אבל אינו משלם את החומש.
וכן בכל מאכלות אסורות שנתחייב על
אכילת שוגג, כמו חלב, הא לא מקרי נהנה
כיון דניחא ל"י יותר אם לא הי' אוכלו. ותי'
דכיון דסכ"ס אין המאכל עצמו מזיקו, מקרי
מעשה אכילה, והרי המעשה אכילה מחייבו.
אולם סיים להק' מהא דקיי"ל דהמתעסק
בחלבים חייב, משום דנהנה, והרי אמרי' כאן
דבאמת אינו נהנה, וצ"ע. וע' בהערות
להגרי"ש דביאר דמה דאמרי' דהמתעסק
בחלבים חייב משום שכן נהנה, אין הביאור
דהמחייב הוא ההנאה, אלא דכיון שנהנה,
הרי זה מתגלה שיש כאן מציאות של אכילה,
ובאכילה אינו חייב על איזה "מעשה", אלא
על המציאות של אכילה, וכיון דנהנה, ע"כ
יש כאן מציאות של אכילה, ושפיר חייב על
אכילת חלב. וע' בראשית בכורים
שהביא מש"כ הט"ז (או"ח קצ"ו) בשי'
הרמב"ם, דמי שאוכל איסור בשוגג, אינו
מברך ברכת המזון, משום דנפשו של אדם
קצה במאכלות אסורות ולא נחשב הנאה. וכ'
הר"ב דלכאו' אין הנידון דומה לראי', שהרי
ברכהמ"ז תלוי בהנאת גרונו ומעיו, ואיך
אפשר לומר דהנאה זו נתבטלה למפרע, הרי
סכ"ס נהנה גרונו ומעיו בשעת אכילה. ומה
דאמרי' כאן דמשום נפשו של אדם קצה
דאי"ז נחשב נהנה, היינו משום דכאן אין דנין
על הנאת גרונו ומעיו, רק על הנאת הריוח,
דאף דהי' מקח טעות, מ"מ הדין נותן שיהי'
צריך לשלם לו דמי הסעודה שמשתרש ע"י
שאכל דברים אסורים אלו. וע"ז שייך לומר
דכיון דנפשו של אדם קצה בהן, ואילו הי'
יודע מהם לא הי' אוכלם אפי' אם הי' נותנם
לו בחנם, וא"כ נמצא שלא הרויח כלום ע"י
אכילתו, ולכן אי"צ לשלם. וביאר עוד, ע"פ
מה שמפרש דהמחייב של משתרשי הוא
דאומדין דעתו שהוא הי' משלם זה בשביל
מה שאכל, וא"כ לא שייך בכה"ג (או במשל
שהביא שם, אם האכיל דבר שמזיק לבהמתו,

(א) **דמסתברי ל"י וסבר- כ' הר"ן בנדרים (כג).**
דה"ה לרבנן דסגי בג' הדיוטות, דצריכין
להיות דמסברי להו וסבר, דמדר' יהודה
נשמע לרבנן [אולם יש לעי' קצת, שהרי רש"י כאן כ' דאיתו
חכם ילמד השנים, ולא שייך זה אלא לפי' יהודה, דס"ל דצריך להיות
חכם א', אבל לפי רבנן, דאין צריך להיות חכם כלל, א"כ מה מועיל
מה דיכולים להבין, הרי אין מי שילמד להם, וצ"ע].

(ב) **השוחט את הבכור ונודע שלא הראהו, מה
שאכלו אכלו, ויחזיר להם הדמים- פרש"י,**
משום קנס, דאיסור ספק הוי. ע' במהרי"ט
אלגאזי (נ"א, א') שהביא מש"כ הנמוקי יוסף
בב"ב (מו: בדפיו), והש"ך (יו"ד קי"ט, כ"ה),
דכיון דקנס הוא, אינו צריך לחזור הדמים
אא"כ מכר לו במזיד, דבשוגג לא שייך קנס
(וע' בר' גרשום כאן דג"כ נקט דקנסינן ל"י
משום שמכר לו האיסור מדעתו). והביא
שהמחנה אפרים (נזק"מ ט') עמד על דבריהם,
והק' דהא מבואר בגמ' בדבריהם שהנפש
קצה בהן, אף מעיקר הדין צריך להחזיר
הדמים, שהרי מקח טעות הי', ואין שייך
לומר דנהנה כיון דנפשו של אדם קצה בהן,
וא"כ אי"ז מדין קנס, אלא מעיקר הדין (וא"כ
אפי' אם מכרו בשוגג יהי' חייב להחזיר
הדמים). ותי' המהרי"ט אלגאזי ע"פ דברי
השטמ"ק השלם בשם התו"ח (ע' לקמן),
דמחלק בין מיני טריפות שונות, וביאר
דמתני' מיירי בטריפה שאין נפשו של אדם
קצה בהן, ולכן אין שייך לחייבו להחזיר
הדמים אא"כ מכר לו במזיד ומטעם קנס,
ע"ש באריכות.

(ג) **מכרוהו לנכרים- כ' הרע"ב דלא נקט כן לענין
בכור, משום דבכור תמים אסור בהנאה. וע'
בתוס' יו"ט מה שהק' עליו, והוא ביאר דאף
אם מותר ליתן בכור לעכו"ם, מ"מ ישראל
קדושים הן, ומחבבין דבר שהי' בו קדושה,
ואין מאכילין אותו לעכו"ם או לכלב, וכיון
דלא שכיחא, לא בעי למתני כה"ג.**

(ד) **דברים שהנפש של אדם קצה בהם, יחזיר להן
את הדמים- פרש"י, דכל מה שאכלו אינו
נהנה להם משעה שנודע להם. והק' רעק"א,
אם אמרי' דכל דבר שנפשו של אדם קצה בהן**

פסול, אבל אם נפגם בכה"ג יהי' פסול, ע"ש עוד.

(ח) **או שיבשה- כ' החזון איש** (כ"ה, ג') דאין מבואר בסוגיין מהו שיעור היבשות, וכ' דנראה דהיבש כמו שאינו, וא"כ שיעורה ככרשינה, ויש לעי' אם נתיבש על שפתה, אם שיעורו כל שהוא כמו נפגמה, והניח בספק.

(ט) **מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ובוטל ממלאכתו-** הק' בחי' הגרי"ז, הא בפרשת מומין מבוארין מומין שאין בהם משום ביטול מלאכה, כמו ילפת וגרב, וכז', וא"כ מה שייך לומר דהפרט מפורש מומין שבוטל ממלאכתו. ותי' דכוונת הגמ' לענין היתר שחיטה, שיהא תלוי במומין שבטל ממלאכה (והפסוק מיירי לענין איסור הקרבה).

(י) **בין בידי שמים- פרש"י**, שנולד עמו. וע' במהרי"ט אלגאזי (נ"ב, ד') שתמה על רש"י דמנ"ל לפרש כן, הרי י"ל דמיירי בנעשה לו מום זה בידי שמים גם לאחר שנולד, וצ"ע. ובהערות להגרי"ש ביאר דכוונת רש"י לומר דפשוט להגמ' מסברא דאף אם נולד עם מומן, נחשב בעל מום. והיינו, דס"ד דהמום לא מקרי אלא ביחס לעצמו, דכלפי מה שנולד שלם הוי מום, אבל אם נולד עם מום, זהו השלמות של בהמה זו. ועי' כ' רש"י דאינו כן, אלא דגם זה נקרא מום. והביא דבר זה מהספרי, שיש חי' הקרא לומר דלא רק אם נעשה לו מום אח"כ הוי בעל מום, אלא אפי' אם נולד עם מומו הוי בעל מום.

(יא) **אין ע"ע כהן נרצע- כ' ההגהות מיימוני** (עבדים ג', ח') דמוכח מכאן דשירות כהן מותר, אלא דהק' מהירושלמי דמבואר דהשתמש בכהן מעל, והניח בצ"ע. וכ' המשנה למלך שם מהסמ"ג דכל האיסור להשתמש בכהן הוא בחנם, אבל בשכר מותר, ועוד תי' בשם המהר"ש יפה דכהן שאינו מיוחס מותר להשתמש בו (ומה שאין עושים בו מום, כל המל"מ דחיישינן דלמחר ימצא שטר יחוסו). עוד הביא המל"מ מהריב"ש דכהן עם הארץ מותר להשתמש בו, ולכן יש לאוקמי' בכהן ע"ה. והמנחת חינוך (רס"ט, ב') כ' דכהן יכול למחול, אלא דאי"ז מיישב

אף שעכשיו שובע ע"י אכילה זו, משום דיצא שכרו בהפסדו, ולא הי' רוצה בזה כלל, וא"כ בזה אינו נחשב דהרויח, ולכן אינו חייב לשלם כלל.

(ה) **יחזיר להם את הדמים- ע' בשו"ע** (חור"מ רל"ד, ג') כדעת הרמב"ם דכל זה הוא בהאכילו איסורים דאורייתא, אבל אם האכילו איסורים דרבנן, אין המוכר מחזיר לו כלום. וכ' הנתיבות (שם, ג') בשם הש"ך (יו"ד קי"ט, כ"ז) דאפי' המותר משווי' אי"צ להחזיר. והק' הנתיבות, הרי כיון דהמקח בטל, הרי כאילו מזיק או כאוכל שלא במקח, ולמה יהי' צריך לשלם יותר משווי'. ותי' דבאיסורים דרבנן, כיון דלא עבר אלא בשוגג, א"כ י"ל דאי"צ כפרה כלל, וא"כ הו"ל להאוכל כאילו אכל כשרה, והרי נהנה כמו מן הכשרה, ומש"ה צריך לשלם כל דמי הנאתו. וע' במלואי משפט שם שהביא מהשערי ישר (א', י', ד"ה וכן יש) דדן בזה, דהא אף אם משלם נהנה, למה צריך לשלם יותר מהנאתו, ע"ש מש"כ בזה.

(ו) **ואלו הן דברים שהנפש קצה בהן, נבלות וכז'- הק' השטמ"ק השלם בשם התוס' חצוניות**, האם משום דנתנבלה בשחיטה הוי נפשו של אדם קצה בהן, וכן טריפות, הרי לכאור' טובות הן וראויין לאכול. ותי' דמיירי שמתה במיתת עצמה, וטריפה נמי הוי דומיא דשקצים ורמשים (והבין בהערות להגרי"ש דכוונתו דהב"ע דנטרפה ע"י חית היער, ובכה"ג הוי נפשו של אדם קצה בהן).

על אלו מומין

(ז) **מתני' נסדקה אע"פ שלא חסרה- העיר החזון איש** (בכורות כ"ה, ג'), הא בגמ' תניא דסדק פוסל בכל שהוא, וא"כ, נפגמה, דהיינו נחסר שהוא, למה, תיפוק ל' דכבר נסדק בכל שהוא. ואין לומר דסדק צריך להיות בכל עוביו דוקא, אבל פגם אפי' במקצת עוביו, דמסתבר דגם פגם צריך להיות בכל עוביו. וכ' דאפשר דאין סדק פוסל אא"כ נסדק שפתו, והסדק נמשך מן החוץ כלפי פנים האוזן, אבל אם הסדק מלמעלה למטה, אז אין פסול נסדק, ואם אין חסר כלום, אינו

מכרוהו ב"ד, ונרצע היינו במכרוהו ב"ד
דוקא. ולכן כ' דכיון שהוא בעל עבירה
(שגנב), ממילא אין ראוי לכבדו. ואף דלאחר
שש שנים י"ל דכבר נתכפר, ומ"מ צריך
התורה למעטו מרציעה, ולא אמרי' דאין
שייך רציעה משום דאין להשתמש בכהן,
לזה כ' המנ"ח די"ל דשפיר מחל בשעת
רציעה.